

Teismo praktikos rinkinys

GENERALINĖS ADVOKATĖS
JULIANE KOKOTT IŠVADA,
pateikta 2015 m. gegužės 7 d.¹

Byla C-218/14

**Kuldip Singh,
Denzel Njume,
Khaled Aly
prieš**

Minister for Justice and Equality

(High Court of Ireland (Airija) pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą)

„Direktyva 2004/38/EB — 7 straipsnio 1 dalies b punktas, 12 straipsnis ir 13 straipsnio 2 dalis — Santuoka tarp Sąjungos pilietės ir trečiosios šalies piliečio — Sąjungos pilietės išvykimas ir santuokos nutraukimas — Trečiosios šalies piliečio teisės gyventi priimančiojoje valstybėje narėje išlikimas“

I – Įžanga

1. Šiuo prašymu priimti prejudicinį sprendimą visų pirma siekiama išsiaiškinti, ar asmuo, kuris nėra Sąjungos pilietis ir kuris kaip Sąjungos pilietės sutuoktinis gyvena su ja Sąjungos valstybėje narėje, gali likti šioje valstybėje ir tuo atveju, kai Sąjungos pilietė yra iš jos išvykusi visam laikui ir po to, kai išvyko, pateikė prašymą nutraukti santuoką.

2. Siekiant atsakyti į šį klausimą, turi būti išaiškinta Direktyva 2004/38/EB², kurios dviejuose atskiruose straipsniuose apibrėžtas gyvenimo šalyje teisės išlikimas išvykimo arba santuokos nutraukimo atveju. Teisingumo Teismas dar nėra išaiškinęs, kaip šių straipsnių nuostatos turi būti taikomos tokiomis aplinkybėmis, kurios nurodytos pagrindinėje byloje.

¹ — Originalo kalba: vokiečių.

² — 2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje, iš dalies keičianti Reglamentą (EEB) Nr. 1612/68 ir panaikinanti direktyvas 64/221/EEB, 68/360/EEB, 72/194/EEB, 73/148/EEB, 75/34/EEB, 75/35/EEB, 90/364/EEB, 90/365/EEB ir 93/96/EEB (OL L 158, p. 77, klaidų ištaisymas OL L 229, p. 35; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k. 5 sk., 5 t., p. 46, klaidų ištaisymas OL L 274, p. 47).

II – Teisinis pagrindas

A – Sąjungos teisė

3. Direktyvos 2004/38 7 straipsnyje sutrumpintai išdėstyta:

„1. Visi Sąjungos piliečiai turi teisę gyventi kitos valstybės narės šalyje [kitos valstybės narės teritorijoje] ilgiau kaip tris mėnesius, jei jie:

- a) yra darbuotojai ar savarankiškai dirbantieji priimančiojoje valstybėje narėje arba
- b) turi pakankamai išteklių sau ir savo šeimos nariams, kad per savo gyvenimo šalyje laikotarpį netaptų našta priimančiosios valstybės narės socialinės paramos sistemai <...>

2. Šio straipsnio 1 dalyje nurodyta gyvenimo šalyje teisė taikoma šeimos nariams, kurie nėra valstybės narės piliečiai, lydintiems ar vykstantiems kartu su Sąjungos piliečiu priimančiojoje valstybėje narėje, jei toks Sąjungos pilietis atitinka 1 dalies a, b arba c punkto reikalavimus.

<...>“

4. Direktyvos 2004/38 12 straipsnyje numatomas gyvenimo šalyje teisės išlikimas šeimos nariams mirus arba Sąjungos piliečiui išvykus:

„1. Nepažeidžiant antros pastraipos [remiantis tolesnėmis prielaidomis], Sąjungos piliečio mirtis ar išvykimas iš priimančiosios valstybės narės neturi įtakos jo šeimos narių, kurie yra valstybės narės piliečiai, gyvenimo šalyje teisei.

<...>

2. Nepažeidžiant antros pastraipos [remiantis tolesnėmis prielaidomis], Sąjungos piliečio mirtis neturi įtakos jo šeimos narių, kurie nėra valstybės narės piliečiai ir kurie kaip šeimos nariai gyveno priimančiojoje valstybėje narėje bent vienerius metus iki Sąjungos piliečio mirties, gyvenimo šalyje teisei.

<...>

3. Sąjungos piliečio išvykimas iš priimančiosios valstybės narės arba jo mirtis nereiškia teisės gyventi šalyje praradimo jo vaikams ar tėvams, kuriuos globoja vaikai [kurie globoja vaikus], neatsižvelgiant į pilietybę, jei vaikai gyvena priimančiojoje valstybėje narėje ir mokosi švietimo įstaigoje, iki jų mokslų užbaigimo.“

5. Pagal Direktyvos 2004/38 15 konstatuojamąją dalį nutrūkus Sąjungos piliečio santuokai, jo šeimos narių teisė gyventi šalyje turi išlikti atsižvelgiant į šeimos gyvenimą ir žmogaus orumą.

6. Šiuo tikslu Direktyvos 2004/38 13 straipsnio 2 dalyje numatyta:

„Nepažeidžiant antros pastraipos [remiantis tolesnėmis prielaidomis], Sąjungos piliečio išsiskyrimas <...> neturi įtakos jo šeimos narių, kurie nėra valstybės narės piliečiai, jei:

- a) iki teisinio skyrybų [proceso] <...> santuoka <...> truko ne trumpiau kaip trejus metus, įskaitant vienerius metus priimančiojoje valstybėje narėje, arba

<...>

- d) <...> sutuoktinis <...>, kuris nėra valstybės narės pilietis, turi globoti nepilnametį vaiką, jei teismas nusprendė, kad tai turi būti atliekama priimančiojoje valstybėje narėje, ir tiek ilgai, kiek reikia.

<...>

Tokie šeimos nariai išlaiko savo teisę gyventi šalyje išskirtinai asmeniškai.“

B – Nacionalinė teisė

7. Airijos teisės aktuose nustatytos įgyvendinimo nuostatos, atitinkančios pirma minėtas direktyvos nuostatas.

III – Pagrindinės bylos ir klausimų, pateiktų dėl prejudicinio sprendimo, aplinkybės

8. K. Singh, D. Njume ir K. Aly, trečiųjų šalių piliečiai, 2005 ir 2007 metais Airijoje vedė Sąjungos pilietes, kurios nėra Airijos pilietės, bet, naudodamosi savo teise laisvai judėti ir gyventi, buvo apsistojusios Airijoje. Trečiųjų šalių piliečiams leista gyventi Airijoje ir lydėti savo šeimos narius, kurie yra Sąjungos piliečiai. Sutuoktinių porų pragyvenimo lėšas paskesniais metais, bent tam tikrą laikotarpį, sudarė sutuoktinių, trečiųjų šalių piliečių, pajamos.

9. Sutuoktiniai Airijoje pragyvenus bent ketverius metus, santuokos iširo. Visais trimis atvejais Sąjungos pilietės be savo sutuoktinių išvyko iš Airijos ir atitinkamai Latvijoje, Jungtinėje Karalystėje ir Lietuvoje pateikė prašymus nutraukti santuoką. Dabar santuokos yra teisėtai nutrauktos.

10. Nors K. Singh, D. Njume ir K. Aly, siekdami likti Airijoje, remiasi Direktyvos 2004/38 13 straipsniu, Airijos institucijos atsisako suteikti jiems šią teisę. Jų gyvenimo šalyje teisė susijusi su sutuoktinėmis ir nustojo galioti joms išvykus iš Airijos.

11. Šiuos atvejus nagrinėjęs *High Court of Ireland* išreiškia abejonę dėl direktyvos aiškinimo ir pateikia Teisingumo Teismui šiuos klausimus:

1. Jeigu Sąjungos piliečio (-ės) ir trečiosios šalies piliečio (-ės) santuoka nutraukiama Sąjungos piliečiui (-ei) išvykus iš priimančiosios valstybės narės, kurioje šis (ši) pilietis (-ė) įgyvendino jam (jai) Sąjungos suteiktas teises, ir jeigu taikomas Direktyvos 2004/38/EB 7 straipsnis ir 13 straipsnio 2 dalies [pirmos pastraipos] a punktas, ar trečiosios šalies pilietis (-ė) paskui išlaiko teisę gyventi priimančiojoje valstybėje narėje? Jeigu atsakymas į šį klausimą yra neigiamas, ar trečiosios šalies pilietis (-ė) turi teisę gyventi priimančiojoje valstybėje narėje laikotarpiu iki ištuokos, kai Sąjungos pilietis (-ė) išvyksta iš priimančiosios valstybės narės?
2. Ar Direktyvos 2004/38/EB 7 straipsnio 1 dalies b punkto reikalavimai yra tenkinami, jeigu sutuoktinis (-ė) Sąjungos pilietis (-ė) teigia, kad turi pakankamai išteklių, kaip tai suprantama pagal direktyvos 8 straipsnio 4 dalį, nors dalį šių išteklių sudaro sutuoktinio (-ės) trečiosios šalies piliečio (-ės) ištekliai?
3. Jeigu atsakymas į antrąjį klausimą yra neigiamas, ar tokie asmenys kaip ieškovai pagrindinėse bylose pagal Sąjungos teisę (išskyrus direktyvą) turi teisę dirbti priimančiojoje valstybėje narėje, kad užsitikrintų „pakankamus išteklius“ arba prisidėtų prie jų gavimo minėtos direktyvos 7 straipsnio tikslais?

IV – Teisinis įvertinimas

A – Dėl pirmojo prejudicinio klausimo

12. Pirmąjį prejudicinį klausimą sudaro dvi dalys – antroji iš jų pateikiama tik gavus neigiamą atsakymą į pirmąjį prejudicinio klausimo dalį.

13. Teismas, pateikdamas pirmojo prejudicinio klausimo pirmą dalį, iš esmės teiraujasi, ar trečiosios šalies pilietis praranda teisę gyventi priimančiojoje valstybėje narėje, jei su juo susituokusi Sąjungos pilietė išvyksta iš valstybės narės, kurios pilietybės ji neturi, net jei iki išvykimo santuoka truko bent trejus metus, iš kurių bent vienus priimančiojoje valstybėje, o santuoka sutuoktinei išvykus teisėtai nutraukiama kitoje valstybėje narėje.

14. Siekiant atsakyti į klausimą, svarbu nustatyti, ar išsituokusių asmenų gyvenimo šalyje teisės išlikimas tokiais atvejais, kaip nurodyti pirmiau, taip pat gali būti vertinamas pagal Direktyvos 2004/38 12 straipsnį, ar tik pagal jos 13 straipsnį.

1. Šeimos narių gyvenimo šalyje teisės išlikimas pagal Direktyvos 2004/38 12 straipsnį

15. Direktyvos 2004/38 12 straipsnyje, be kita ko, apibrėžiamas šeimos narių gyvenimo šalyje teisės išlikimas išvykus Sąjungos piliečiui, dėl kurio jie įgijo teisę gyventi priimančiojoje valstybėje narėje. Ši nuostata taikoma priklausomai nuo to, ar priimančiojoje valstybėje pasiliekančias šeimos narys, dėl kurio pateiktas klausimas, yra Sąjungos pilietis, ar ne.

16. Šeimos nariai, kurie patys yra Sąjungos piliečiai, pagal Direktyvos 2004/38 12 straipsnio 1 dalį išsaugo gyvenimo šalyje teisę išvykus ES piliečiui ir gali įgyti teisę nuolat gyventi šalyje, jei jie netampa finansine našta priimančiajai valstybei pagal Direktyvos 7 straipsnį.

17. Kitokios aplinkybės susiklosto, jei šeimos nariai yra ne Sąjungos piliečiai, o jų gyvenimo šalyje teisę išvykus Sąjungos piliečiui išlieka tik tam tikromis ribotomis sąlygomis, apibrėžtomis Direktyvos 2004/38 12 straipsnio 3 dalyje. Remiantis šios dalies nuostatomis, vieno iš tėvų, liekančio su išvykusio Sąjungos piliečio vaikais priimančiojoje valstybėje narėje, gyvenimo šalyje teisę išlieka tol, kol bendri vaikai įgyja išsilavinimą šios valstybės švietimo įstaigoje, jei šis tėvas (ši motina) iš tiesų globoja vaikus.

18. Remiantis Direktyvos 2004/38 12 straipsnio nuostatomis, galima daryti išvadą, kad išvykus Sąjungos piliečiui, jo šeimos nariai, trečiųjų šalių piliečiai, nepaisant specialios 12 straipsnio 3 dalies nuostatos, netenka gyvenimo priimančiojoje valstybėje narėje teisės³.

19. Net ir atsižvelgiant į pasiteiravimą vykstant žodiniam bylos svarstymui nėra pagrindo susieti Direktyvos 2004/38 12 straipsnio 3 dalį su pagrindine byla. Sutuoktiniai, trečiųjų šalių piliečiai, pagrindinėje byloje išvykus sutuoktinėms, kurios yra Sąjungos pilietės, jau būtų praradę savo gyvenimo priimančiojoje valstybėje narėje teisę dar prieš Sąjungos pilietėms už Airijos teritorijos ribų pateikiant prašymą nutraukti santuoką.

20. Tačiau kitokios aplinkybės susiklosto tada, kai išsituokusių asmenų, trečiųjų šalių piliečių, atvejis vertinamas tik remiantis Direktyvos 2004/38 13 straipsniu.

³ — Dėl prieš tai galiojusios teisinės padėties pagal 1968 m. spalio 15 d. Reglamento (EEB) Nr. 1612/68 dėl laisvo darbuotojų judėjimo Bendrijoje (OL L 257, p. 2; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 1 t., p. 15), iš dalies pakeisto 1992 m. liepos 27 d. Tarybos reglamentu (EEB) Nr. 2434/92 (OL L 245, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 2 t., p. 69), 11 straipsnį žr. Sprendimą *Mattern ir Cikotic* (C-10/05, EU:C:2006:220, 27 punktą).

2. Gyvenimo šalyje teisės išlikimas nutraukus santuoką pagal Direktyvos 2004/38 13 straipsnį

21. Direktyvos 2004/38 13 straipsnis taikomas taip pat skirtingai, priklausomai nuo to, ar šeimos nariai, dėl kurių pateikiami klausimai, yra Sąjungos piliečiai, ar ne.

22. Prejudicinį klausimą pateikęs teismas šiuo dominančiu trečiųjų šalių piliečių atveju taiko tik Direktyvos 2004/38 13 straipsnio 2 dalies a punktą, kuriame pagrindžiamas gyvenimo šalyje teisės išlikimas santuokoje pragyvenus trejus metus, ir neatsižvelgia į šios direktyvos 2 dalies d punktą, pagal kurį tam tikromis sąlygomis suteikiama gyvenimo šalyje teisė, kad būtų užtikrinta teisė matytis su vaikais.

23. Atskiras paskutinės pirmiau nurodytos teisės akto dalies nagrinėjimas yra netikslingas. Nors K. Singh atstovas savo pastabose, pateiktose per teismo procesą, nurodo, kad tėvai susitarė, jog tėvas naudosis teise matytis su vaiku Airijoje, vis dėlto dabar pateiktame prašyme priimti prejudicinį sprendimą nenurodyta, kad, be kita ko, „teismas išreiškė [būtų išreiškęs] nuomonę, kad teise matytis su vaiku <...> turi būti naudojamosi priimančiojoje valstybėje narėje [t. y. Airijoje]“. Remiantis aplinkybėmis, apie kurias pranešta, nėra pagrindo nuodugniau svarstyti Direktyvos 2004/38 13 straipsnio 2 dalies d punktą, bet tikrai ne dėl to, ar būtų galima gyvenimo šalyje teisės išlikimą pagrįsti Direktyvos 2004/38 13 straipsnio 2 dalies a punktu.

24. Pagal šią nuostatą, nutraukus santuoką, trečiosios šalies pilietis nepraranda gyvenimo šalyje teisės, jei santuoka iki jos nutraukimo proceso teisme truko bent trejus metus, iš kurių bent vienus priimančiojoje valstybėje narėje.

25. Kadangi šias sąlygas įvykdė trys ieškovai pagrindinėje byloje, jie, jei Direktyvos 2004/38 13 straipsnis būtų taikomas atskirai, gali remtis savo gyvenimo šalyje teisės išlaikymu. Atsižvelgiant į Direktyvos 2004/38 13 straipsnio formuluotę, juo nereikalaujama, kad Sąjungos pilietis ar jo sutuoktinis gyventų priimančiojoje valstybėje narėje iki santuokos nutraukimo proceso pabaigos arba pradėtų ir užbaigtų santuokos nutraukimo procesą šioje valstybėje.

3. Bendras Direktyvos 2004/38 12 ir 13 straipsnių taikymas

26. Tačiau, jei Direktyvos 2004/38 12 ir 13 straipsniai būtų taikomi ne atskirai, o kartu, remiantis vien tekstu grįstu aiškinimu neįmanoma Direktyvos 13 straipsniu pateisinti išsituokusių trečiųjų šalių piliečių gyvenimo šalyje teisės išlikimo.

27. Sąjungos piliečiui išvykus, liekantis sutuoktinis būtų praradęs gyvenimo priimančiojoje valstybėje narėje teisę, o dėl vėliau pateikto prašymo nutraukti santuoką taip pat nebūtų pavykę atkurti šios teisės, nes Direktyvos 2004/38 13 straipsnyje apibrėžtas esamos teisės gyventi „išlikimas“, o ne jau nustojusios galioti teisės gyventi atkūrimas.

28. Todėl pagrindinių bylų ieškovai savo gyvenimo priimančiojoje valstybėje narėje teisę gali išlaikyti tik tuo atveju, jei, remiantis sisteminiais ar teleologiniais svarstymais, galima daryti išvadą, kad jų gyvenimo šalyje teisės išlikimas galiausiai bus vertinamas tik pagal Direktyvos 2004/38 nuostatas.

29. Sąjungos teisės aktų leidėjas Direktyvos 2004/38 13 straipsnio 2 dalies a punktu akivaizdžiai siekė apsaugoti sutuoktinių, trečiųjų šalių piliečių, interesus priimančiojoje valstybėje narėje. Jei santuokos nutraukimo atveju jiems gresia gyvenimo šalyje teisės praradimas, tokios aplinkybės gali būti svarbi paskata net ir nepavykus santuokai nepateikti prašymo ją nutraukti. Jei santuoka truko trejus metus, iš jų bent vienus priimančiojoje valstybėje, trečiosios šalies pilietis pagal Sąjungos teisės aktų leidėjo nuostatas neturėtų santuokos nutraukimo atveju baimintis patirti gyvenimo šalyje teisę reglamentuojančių teisės aktų trūkumą.

30. Bet iš priimančiosios valstybės narės išvykus sutuoktiniui, pagal teisės aktų leidėjo ketinimą trečiosios šalies piliečiui nebėra poreikio būti saugomam, nes vien Sąjungos piliečio išvykimas leidžia daryti išvadą, kad trečiosios šalies pilietis netenka teisės gyventi priimančiojoje valstybėje narėje.

31. Šią nuostatą grindžia toliau išdėstytos konstatuojamosios dalys.

32. Visų pirma teisės akto struktūra nurodo, kad Direktyvos 2004/38 13 straipsnis iš esmės turėtų galioti tik tais atvejais, kai abu sutuoktiniai iki santuokos nutraukimo vis dar gyvena priimančiojoje valstybėje narėje.

33. Taip yra todėl, kad Direktyvos 2004/38 12 straipsnyje išsamiai išvardytos aplinkybės, prie kurių išlieka gyvenimo šalyje teisė šeimos nariams mirus arba išvykus Sąjungos piliečiui. Vis dėlto teisės aktų leidėjas 12 straipsnyje visiškai neatsižvelgia į santuokos nutraukimo problematiką, o apibrėžia ją atskirame 13 straipsnyje. Jei konstatuojamojoje dalyje dėl santuokos nutraukimo būtų rekomenduojama keisti požiūrį į išvykimo atvejus, būtų nurodyta, kad Sąjungos teisės aktų leidėjas taip pat suprantamai juos išaiškina.

34. Nesant tokio patikslinimo, turi būti laikomasi nuostatos, kad trečiosios šalies pilietis paprastai savo gyvenimo šalyje teisės pagal Direktyvos 2004/38 12 straipsnį netenka jau tada, kai Sąjungos pilietis tik po to, kai išvyksta, pateikia prašymą nutraukti santuoką. Savaimė suprantama, kad vėliau pateikus prašymą nutraukti santuoką nebelieka galimybės išsaugoti teisę gyventi šalyje pagal 13 straipsnio nuostatas.

35. Tik Direktyvos 2004/38 12 straipsnio 3 dalyje nurodytu atveju būtų įmanoma kartu taikyti 12 ir 13 straipsnius ir tokiu būdu, kad pasilikusio vieno iš tėvų teisė gyventi šalyje nutraukus santuoką tampa būtina. Toks išskirtinis atvejis gali likti neišnagrinėtas, nes prašymą pateikusiam teismui išdėstytose faktinėse aplinkybėse nėra pateikta tam tikrų nuorodų.

36. Antra, konstatuojamosiose dalyse dėl teisinio saugumo nurodyta, kad dėl Sąjungos piliečio išvykimo tokiomis aplinkybėmis, kokios nurodytos pagrindinėje byloje, trečiosios šalies piliečio teisė gyventi šalyje nebeišlieka.

37. Dažnai išvykimo momentu dar negalima numatyti, ar santuoka bus nutraukta, ar ne. Jei būtų laikomasi nuostatos, kad Direktyvos 2004/38 13 straipsnis išvykus Sąjungos piliečiui turi būti taikomas ir santuokos nutraukimo atvejais, liekančio šeimos nario gyvenimo šalyje teisė iš pradžių dėl išvykimo turėtų netekti galios, po to – pateikus prašymą nutraukti santuoką – vėl įsigalioji atgaline data. Direktyvoje nėra apibrėžta jokių nuostatų dėl tokio teisės gyventi šalyje suspendavimo. Priešingai – bet kuriuo metu turi būti įmanoma aiškiai nustatyti, ar išlieka gyvenimo šalyje teisė, ar ne.

38. Trečia, konstatuojamosiose dalyse dėl praktinio direktyvos taikymo taip pat nėra pateikta jokių privalomų argumentų, kad Direktyvos 2004/38 13 straipsnio 2 dalies a punktas išvykus Sąjungos piliečiui ir po to pradėjus santuokos nutraukimo procesą turėtų būti lemiamas trečiosios šalies piliečio teisės gyventi priimančiojoje valstybėje narėje išlikimui.

39. Direktyvos 2004/38 13 straipsnis ir tada lieka reikšminga taikymo sritis, kai iš jos pašalinami atvejai, kuriais Sąjungos pilietis prieš nutraukdamas santuoką išvyksta iš priimančiosios valstybės narės.

40. Nors ir neįmanoma paneigti, kad gali atsirasti pažeidimų, kai vienu atveju prašymas nutraukti santuoką pateikiamas šalies teritorijoje, kitu atveju tik išvykus į užsienio šalį, ir esant tokios pačios trukmės santuokai pirmuoju atveju išlieka trečiosios šalies piliečio teisė gyventi šalyje, jei Sąjungos pilietis neišvyksta, antruoju atveju šios teisės netenkama.

41. Vis dėlto šių problemų kyla dėl direktyvos sistemos, o Sąjungos teisės aktų leidėjas į jas akivaizdžiai atsižvelgė. Iš Direktyvos 2004/38 nematyti, kad trečiosios šalies pilietis turėtų išsaugoti teisę gyventi priimančiojoje valstybėje narėje po trejus metus trukusios santuokos ir tuo atveju, kai Sąjungos pilietis išvyksta ir paskui pradedamas skyrybų procesas. Sąjungos teisės aktų leidėjas, be kita ko, būtų galėjęs tokią paprastą ir aiškų reikalavimą įtraukti į direktyvą. Vis dėlto jis to nepadarė, o tik sukomplikavo 12 ir 13 straipsnių sistemą, kurios teisės aktus vykdančys subjektai negali apeiti dėl susijusių su teisingumu priežasčių.

42. Taip pat reikia nurodyti, kad piktybiškai išvykdamas iš priimančiosios valstybės Sąjungos pilietis gali sukelti grėsmę 13 straipsnyje apibrėžtai sutuoktinio teisei gyventi šalyje; viena vertus, pagrindinėje byloje nenurodyta, jog esama tokio ketinimo, antra vertus, trečiosios šalies pilietis tokiu atveju neliktų visiškai neapsaugotas – jis galėtų lydėti Sąjungos pilietį arba nutrūkus santuokai pats laiku priimančiojoje valstybėje narėje pradėti santuokos nutraukimo procesą.

43. Jei jis to nepadarė, galiausiai patenka į tokią padėtį, į kokią pateko Yoshikazu Iida⁴, dėl kurio Teisingumo Teismas, nepaisydamas besitęsiančios santuokos, po to, kai išvyko jo sutuoktinė, nesuteikė nei pirminę, ne antrinę teisę pagrįstos teisės gyventi šalyje. Direktyva 2004/38 nebuvo taikoma Y. Iida atveju, nes jis gyveno savo sutuoktinės gimtojoje šalyje, o ne kitoje valstybėje narėje. Vis dėlto sprendime dėl Y. Iida nurodyta, kad Sąjungos teisės aktuose apibrėžta teisė gyventi šalyje, kurią trečiosios šalies pilietis įgyja dėl šeimos narių – Sąjungos piliečių, paprastai netaikoma valstybėms narėms, kuriose Sąjungos pilietis negyvena.

44. Taip yra ir šiuo atveju, kada Direktyva 2004/38 nurodo, kad trečiosios šalies pilietis neteko teisės gyventi šalyje išvykus Sąjungos pilietei dar prieš tai, kai direktyvos 13 straipsnio taikymo sritis apskritai atsirado, kai buvo pradėtas santuokos nutraukimo procesas.

45. Nuomonė dėl pirminių teisių, ypač dėl Pagrindinių teisių chartijos 7 straipsnio ir teisės gerbti šeiminių gyvenimą, neleidžia daryti jokių kitų išvadų.

46. Viena vertus, Chartijos 7 straipsnis tokiais atvejais, kaip nagrinėjami pagrindinėje byloje, negali būti taikomas individualiai trečiosios šalies piliečio teisei gyventi priimančiojoje valstybėje narėje jau vien dėl to, kad ši teisė nebūtų naudinga tolesniam šeiminiam gyvenimui, priešingai – ji būtų susijusi su gyvenimo etapu pasibaigus minėtam šeiminiam gyvenimui.

47. Kita vertus, pagrindiniais teisės aktais užtikrinama santuokos ir šeimos apsauga nėra tokia plati, kad sutuoktiniams suteiktų visišką laisvę rinktis, kurioje valstybėje jie nori gyventi⁵. Vis dėlto jei šeima teisėtai pagrindė savo gyvenimą tam tikroje valstybėje, teisės gyventi šalyje atėmimas gali būti laikomas pažeidimu⁶. Tačiau prie jų nepriskiriamas atvejis, kuriuo bendras šeimos gyvenimas baigiamas ne dėl valstybės kišimosi, o laisvu išvykstančio šeimos nario apsisprendimu. Tokiais išvykimo atvejais Sąjungos teisės aktų leidėjas turi parengti teisės aktą, kuriuo visų pirma siekiama skatinti Sąjungos piliečio laisvą judėjimą ir kuriuo numatomos pagalbinės šeiminio gyvenimo priemonės, taip reglamentuoti sutuoktinio, trečiosios šalies piliečio, gyvenimo šalyje teisę, kad jis turėtų Sąjungos pilietį lydėti toje valstybėje, kurioje jis ketina toliau gyventi.

4 — Sprendimas *Iida* (C-40/11, EU:C:2012:691).

5 — Žr. mano 2005 m. rugsėjo 8 d. baigiamojo pareiškimo 63–67 p. byloje *Parlamentas / Taryba* (C-540/03, EU:C:2005:517) ir 2001 m. rugpjūčio 2 d. EŽTT sprendimą byloje *Boultif / Šveicarija* (Nr. 54273/00), *Recueil des arrêts et décisions* 2001-IX, 39 punktas, ir 2014 m. kovo 25 d. EŽTT sprendimą *Biao / Danija* (Nr. 38590/10), 53 punktas.

6 — Žr. 1997 m. rugsėjo 26 d. EŽTT sprendimą *Mehemi / Prancūzija* (Nr. 25017/94), *Recueil des arrêts et décisions* 1997-VI, 27 punktas.

48. Vis dėlto Direktyvos 2004/38 sistemoje išlieka vienas prieštaravimas. Išvykus Sąjungos piliečiui, būtent jo sutuoktinis, trečiosios šalies pilietis, tuo atveju, kai, pavyzdžiui, dėl profesinių priežasčių negali lydėti Sąjungos piliečio ar neturi teisės globoti bendro vaiko, netgi jei santuoka tvirta, netenka teisės gyventi dabartinėje priimančiojoje valstybėje narėje⁷, o trečiosios šalies piliečio teisė gyventi šalyje nutrūkus santuokai (jei jis sugebėjo laiku išsituoti) pagal Direktyvos 2004/38 13 straipsnį gali išlikti priimančiojoje valstybėje narėje⁸.

49. Tai galėtų būti laikoma šeiminio gyvenimo gerbimo teisės ir atitinkamo Sąjungos piliečio judėjimo laisvės pažeidimu. Juk negalima pasienio teritorijose atvesti tikimybės, kad šeima taip planuos savo gyvenimą, jog sutuoktiniai gyvens ir dirbs skirtingose valstybėse narėse. Vis dėlto nereikėtų šiuo atveju abejoti direktyvos 12 ir 13 straipsnių reglamentavimo sistemos nuoseklumu. Vertinant pagal Chartijos 7 straipsnį, dėl to daugių daugiausia būtų išsaugota vis dar susituokusio trečiosios šalies piliečio teisė gyventi šalyje. Tačiau šioje byloje santuokos yra nutrauktos.

50. Kadangi šioje byloje Direktyvoje 2004/38 nustatytoje sistemoje nėra lemiamų prieštaravimų pagrindinėms teisėms, į pirmojo prejudicinio klausimo pirmą dalį turi būti atsakyta taip: trečiosios šalies pilietis netenka savo teisės gyventi priimančiojoje valstybėje narėje, kai su juo susituokusi Sąjungos pilietė išvyksta iš šios šalies, kurios pilietybės ji neturi, net jei iki išvykimo momento santuoka truko bent trejus metus, iš jų bent vienus priimančiojoje valstybėje narėje, o išvykus sutuoktinei teisėtai buvo nutraukta kitoje valstybėje narėje.

51. Atsakymas į pirmojo prejudicinio klausimo antrą dalį, kuria prejudicinį klausimą pateikęs teismas teiraujasi, ar trečiosios šalies pilietis gali likti priimančiojoje valstybėje narėje bent jau iki skyrybų proceso pabaigos, taip pat grindžiamas Direktyvos 2004/38 12 straipsniu, pagal kurį tokiam asmeniui tik 3 dalyje apibrėžtomis (ir šiuo atveju neįvykdytomis) sąlygomis suteikiama teisė gyventi priimančiojoje valstybėje narėje išvykus Sąjungos piliečiui: kai išvykus Sąjungos piliečiui išnyksta trečiosios šalies piliečio teisė gyventi šalyje, nesant atitinkamų direktyvos nuostatų, ji negali būti atkurta net iki pat santuokos nutraukimo proceso (jei jis pradėtas kitoje valstybėje) pabaigos.

B – Dėl antrojo prejudicinio klausimo

52. Antruoju klausimu teismas iš esmės teiraujasi, ar į sutuoktinio, kuris nėra valstybės narės pilietis, lėšas taip pat turi būti atsižvelgta sprendžiant klausimą, ar Sąjungos pilietė turi pakankamai pragyvenimo lėšų pagal direktyvos 7 straipsnio 1 dalies b punkto ir 8 straipsnio 4 dalies nuostatas.

53. Į šį klausimą galima atsakyti teigiamai, nurodant nuolatinę jurisdikciją, kad lėšų kilmė nėra svarbi bent jau tol, kol jos įgyjamos teisėtai⁹.

54. Todėl pakanka tokio atsakymo į trečiąjį klausimą.

7 — Žr. Sprendimą *Iida* (C-40/11, EU:C:2012:691, 60–64 punktai).

8 — Teoriškai įsivaizduojama net „fiktyvi ištuoka“ kaip iš savanaudiškų paskatų sudarytos santuokos priešprieša, būtent, kai trečiosios šalies pilietis nutraukia santuoką tik dėl to, kad prieš planuojamą savo sutuoktinio išvykimą pagal Direktyvos 2004/38 13 straipsnio nuostatas galėtų pagrįsti savo individualią teisę gyventi priimančiojoje valstybėje narėje. Praktiškai toks būdas vis dėlto nebūtų populiarus jau vien dėl patiriamų išlaidų, o sutuoktiniai nepasirinktų tokios ekstremalios priemonės, nes trečiosios šalies piliečiui po penkerių metų vis tiek pagal Direktyvos 2004/38 16 straipsnio 2 dalies nuostatas gali būti suteikta teisė nuolat gyventi šalyje. Nebūtina aiškintis, ar tam tikrais atvejais tokia „tariama santuoka“ netektų savo teisinės galios ir kokios būtų šio netekimo pasekmės teisei gyventi šalyje, nes nurodytose aplinkybėse nėra pateikiama jokių su ja susijusių priedaidų.

9 — Žr. sprendimus *Zhu ir Chen* (C-200/02, EU:C:2004:639, 30 punktas), *Komisija / Belgija* (C-408/03, EU:C:2006:192, 42 punktas) ir *Aloka ir kt.* (C-86/12, EU:C:2013:645, 27 punktas).

V – Išvada

55. Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, siūlau Teisingumo Teismui į pateiktus prejudicinius klausimus atsakyti taip:

Trečiosios šalies pilietis pagal Direktyvos 2004/38 dėl Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje nuostatas netenka teisės gyventi priimančiojoje valstybėje narėje, kai Sąjungos pilietė, su kuria jis susituokęs, išvyksta iš valstybės narės, kurios pilietybės ji neturi, net jei santuoka iki išvykimo truko trejus metus, iš jų bent vienus priimančiojoje valstybėje, ir išvykus sutuoktinei teisėtai nutraukiama kitoje valstybėje narėje. Direktyvoje 2004/38 taip pat nėra numatyta, kad iki teisėtos ištuokos proceso pabaigos toks asmuo išsaugo teisę gyventi priimančiojoje valstybėje narėje po to, kai išvyksta Sąjungos pilietė.

Taip pat turi būti atsižvelgta į sutuoktinio, kuris nėra valstybės narės pilietis, lėšas, jei jos įgytos teisėtai, taip siekiant nustatyti, ar Sąjungos pilietė turi pakankamai pragyvenimo lėšų pagal Direktyvos 2004/38 7 straipsnio 1 dalies b punkto ir 8 straipsnio 4 dalies nuostatas.